

CZU: 37.048.4

## EXPERIENȚE NAȚIONALE ȘI INTERNAȚIONALE ÎN EDUCAȚIA PENTRU CARIERĂ

Aida COTRUȚA

*Universitatea de Stat din Moldova*

Necesitatea de a pregăti generațiile să-și asume responsabilitatea pentru prezentul și viitorul profesional cere colectarea experiențelor mai multor țări vizavi de procesul educației pentru carieră, care ar permite formularea unor constatări de valoare pentru Republica Moldova. Totodată, aceasta ar permite identificarea căilor de dezvoltare a politicilor educaționale și a practicilor în domeniul educației pentru carieră.

**Cuvinte-cheie:** educație pentru carieră, orientare profesională.

### NATIONAL AND INTERNATIONAL EXPERIENCES IN CAREER EDUCATION

The need to prepare generations to take responsibility for the present and future professional, calls for the collection of experiences on the career process of several countries, which would allow for the development of valuable findings for the Republic of Moldova. At the same time, it would allow identifying ways to develop educational policies and practices in the field of career education.

**Keywords:** career education, professional orientation.

### Introducere

O serie de documente importante elaborate în ultimii ani, precum Strategia „Educația-2020”, Codul Educației aprobat în anul 2014, atestă un interes sporit acordat domeniului vizat în această lucrare. Mai multe articole din Codul Educației accentuează crearea condițiilor de educație pentru carieră. Astfel, articolul 110 din Codul Educației sprijină Parteneriatul dintre învățământul superior și mediul de afaceri prin crearea centrelor comune de ghidare și consiliere în carieră și de angajare a absolvenților în piața muncii, acțiuni ce încurajează organizarea diferitelor activități implicite îmbunătățirii trecerii din mediul educațional în sectorul economic. În același document de politici educaționale, articolul 130 descrie activitatea centrelor de ghidare și consiliere în carieră, care au misiunea de a susține elevii și studenții în procesul de proiectare a carierei și de realizare a educației pentru carieră. Aceste entități pot fi înființate de autoritățile administrației publice locale, Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă, instituțiile de învățământ preuniversitar sau superior, organizațiile nonguvernamentale, precum și de alți prestatori de astfel de servicii privați. Politica educațională evidențiază nevoia de ghidare în carieră ca un interes deosebit în contextul realizării educației în Republica Moldova [1].

### Abordarea problemei: plan național

În Strategia Sectorială de Dezvoltare pentru anii 2014-2020 „Educația-2020” problematica educației pentru carieră este reflectată în direcția strategică 1 cu privire la sporirea accesului și a gradului de participare la educație și formare profesională pe parcursul întregii vieți. Dezvoltarea sistemului de consiliere și proiectare a carierei pe parcursul întregii vieți devine un obiectiv ce urmărește realizarea următoarelor acțiuni:

- elaborarea concepției și implementarea serviciilor de consiliere și proiectare a carierei ca parte integrantă a serviciilor publice de educație;
- asigurarea consilierii și a proiectării carierei la nivel de învățământ general, formare inițială și formare continuă;
- sprijinirea dezvoltării unei rețele de instituții specializate în acordarea serviciilor de ghidare și proiectare a carierei pe parcursul întregii vieți [2].

Evident că pentru Republica Moldova, până în 2014, o astfel de practică putea fi consultată doar în urma desfășurării proiectului „Serviciu de orientare și plasare a studenților” în cadrul programului Tempus JEP-25121-2004, derulat în două universități din țară: Universitatea de Stat din Moldova și Universitatea Tehnică a Moldovei. În aceste instituții de învățământ universitar au fost înființate Centre de informare și orientare profesională (CENIOP), care erau orientate spre susținerea studenților în procesul de realizare a educației

pentru carieră. Experiența acestor centre a stat la baza elaborării, în anul 2014, a Ghidului metodologic de creare și funcționare a centrului universitar de ghidare și consiliere în carieră, care ulterior a devenit un suport de bază pentru înființarea centrelor universitare de ghidare și consiliere în carieră, la recomandarea Ministerului Educației.

Cel mai recent studiu în domeniul educație pentru carieră a fost realizat în perioada noiembrie - martie 2015, de către Centrul pentru Educație Antreprenorială și Asistență în Afaceri, în cadrul proiectului REVOCC, finanțat de Agenția pentru Dezvoltare din Austria, fixându-și scopul de a identifica situația reală privind educația pentru carieră. Conform studiului, s-a evidențiat că activități de ghidare în carieră se pot desfășura în cadrul orelor de educația civică – „o disciplină școlară necesară, utilă, care cel mai mult asigură interdisciplinaritatea, transdisciplinaritatea și transferul de acțiuni spre alte grupuri sociale (familie, școală sau comunității locale), apreciate în condițiile actuale ca și parteneri educaționali importanți”. La fel, studiul a specificat necesitatea de a iniția „un curs separat la subiectul *Educație pentru carieră*, care ar pune în valoare oportunități de dezvoltare a carierei în domeniul ales, precum și opțiuni pentru direcțiile educaționale și profesionale paralele”. În aceeași ordine de idei, studiul evidențiază lipsa acoperirii necesare a componentei cu privire la dezvoltarea personală și ghidarea în carieră pentru formarea competențelor necesare educației pentru carieră [3].

Situația economică actuală a pieței muncii dictează cerințe și reguli noi într-un ritm rapid, pentru integrarea în câmpul muncii, în timp ce formarea profesională a tânărului durează. Astfel, intervine necesitatea de a pregăti generațiile să-și asume responsabilitatea pentru prezentul și viitorul profesional: să valorifice oportunitățile legate de carieră; să se adapteze și să se ajusteze conform realităților ce apar în urma schimbărilor rapide ale contextului național, local sau internațional; să identifice propriul potențial individual, inclusiv modalitatea racordării potențialului la piața muncii.

În acest context, considerăm necesară colectarea datelor cu privire la procesul *educației pentru carieră* a mai multor țări, care ar permite formularea unor constatări de valoare pentru raportarea situației actuale a Republicii Moldova, dar și pentru identificarea căilor de dezvoltare a politicilor educaționale și a practicilor în domeniul educației pentru carieră.

#### **Abordarea problemei: plan internațional**

Analizând mai multe instituții educaționale internaționale, am observat o caracteristică comună, și anume: că majoritatea au la bază modelul DOTS, dezvoltat de Law & Watts în 1977. Totodată, realizarea activităților relevante pentru dezvoltarea personală și ghidarea în carieră este un proces stipulat în politicile naționale educaționale, atât pentru învățământul preuniversitar, cât și pentru cel universitar.

Între anii 2002 și 2006, Fundația Europeană de Formare (ETF) a solicitat 28 de rapoarte de țară și a întreprins trei evaluări comparative majore privind domeniul serviciilor de ghidare în carieră (career guidance) [4] în șapte țări și teritorii din Balcanii de Vest [5] și în zece țări și teritorii mediteraneene. Conform studiului, singurele regiuni de care este preocupată Fundația Europeană de Formare și care rămân neexplorate în ceea ce privește analiza orientării în carieră sunt Asia Centrală și cea mai mare parte a fostei Uniuni Sovietice.

Un număr de publicații ale OCDE [6,7] conțin dovezi, argumentate, potrivit cărora capitalul uman joacă un rol din ce în ce mai important în dezvoltarea economiei țărilor OCDE. O perspectivă mai largă asupra capitalului uman include compartimentele de planificare a carierei, abilitățile de căutare a unui loc de muncă și managementul carierei, care, la rândul lor, au potențialul de a contribui semnificativ la politicile naționale de dezvoltare a capitalului uman [8]. În raportul *Career guidance and public policy: Bridging the gap*, OCDE a concluzionat pentru 14 țări ale OECD că orientarea în carieră poate contribui la realizarea a trei mari categorii de obiective și probleme de politică publică: obiectivele de învățare, obiectivele pieței forței de muncă și obiectivele de echitate socială [9].

Helmut Zelloth, autorul studiului (2009) și specialist în dezvoltarea resurselor umane în cadrul ETF, a analizat și a descris tipurile de servicii prestate și modelele de orientare în carieră identificate în vecinătatea țărilor UE. El subliniază importanța și amploarea orientării în carieră în cadrul fiecărui sub-sector al educației, formării și ocupării forței de muncă, cu trimiteri la paradigma modernă de orientare în carieră în UE și în țările OCDE. De asemenea, autorul a menționat că sistemele pentru informare și orientare deseori nu sunt bine organizate în multe țări și de multe ori au fost acordate insuficiente priorități de către responsabilii pentru politicile de tranziție în sectorul tineret.

Deși analiza acoperă un eșantion de nouă țări din trei regiuni geografice diferite, studiul a reflectat experiența analizată în profunzime a cinci țări: Muntenegru, fosta Republică Iugoslavă Macedonia, Ucraina, Georgia și Egipt. Studiul s-a bazat pe aplicarea unui chestionar, constituit din 65 de întrebări, pentru a obține informații temeinice și comparabile cu privire la politicile și prevederile de ghidare/orientare în carieră, inclusiv o vizită de totalizare desfășurată în 4 țări. Cercetătorul stipulează că, pentru majoritatea țărilor, dar mai ales pentru statele mai mici (fosta Republică Iugoslavă Macedonia, Albania, Muntenegru, Georgia), acest lucru trebuie privit într-un context mai larg în care știința și cercetarea se desfășoară în mare măsură în condiții modeste și cu finanțare minimă.

Primele servicii de orientare în carieră din Muntenegru și, cu o întârziere, în fosta Republică Iugoslavă Macedonia datează de mai bine de 25 de ani, în perioada fostei Iugoslavii și în cadrul serviciilor publice de ocupare a forței de muncă înființate la momentul în care șomajul a fost recunoscut oficial în Republica Federală Socialistă Iugoslavia. Termenul local predominant utilizat în fosta Republică Iugoslavă Macedonia pentru activități și servicii definite ca orientare în carieră în țările UE și OCDE este *profesionalna orientacija* (*orientarea profesională*). Același termen a existat și în fosta Iugoslavie, dar cu un alt sens și în context diferit. Sensul contemporan al orientării profesionale în fosta Republică Iugoslavă Macedonia cuprinde (cel puțin la nivel conceptual) *o dimensiune de-a lungul vieții*, așa cum s-a subliniat în rezoluțiile Consiliului din 2004 și 2008, subliniind aspectele unui proces care începe încă din copilărie și continuă pe tot parcursul vieții.

Viața profesională este privită ca un lanț de alegeri și decizii, în care consilierul trebuie să însoțească sau să asiste individul la momente-cheie în cunoașterea lui, plus mediul și condițiile înconjurătoare sunt importante în luarea unei decizii cu privire la o profesie viitoare. Acest concept fundamental se evidențiază în proiectul modelului de consiliere profesională și de mediere profesională pentru ocuparea forței de muncă, elaborat în cadrul proiectului CARDS VET II al UE în noiembrie 2003, din fosta Republică Iugoslavă Macedonia [10].

Conceptul de carieră a început să intre în limba oficială în anumite părți ale lumii educației din fosta Republică Iugoslavă Macedonia. Acest lucru se datorează în principal unui proiect donator finanțat și implementat de Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională, care a introdus, între anii 2005 și 2007, centre de carieră în toate școlile profesionale. Acest termen, tradus direct în centrul *Za Kariera*, a început să fie utilizat pe scară largă în școlile profesionale. Ambii termeni și concepte coexistă și se poate aștepta că, cu noile generații de elevi și profesori, conceptul de consiliere în carieră va câștiga teren [11].

În 2005, Ministerul Educației și Științei din fosta Republică Iugoslavă Macedonia a emis o ordonanță școlilor, oferind posibilitatea de a include și noi subiecte, precum antreprenoriatul și orientarea în carieră în rândul activităților școlare gratuite (două ore pe săptămână). Însă, nu se poate face o raportare a situației, deoarece lipsesc statistici în domeniu. Se poate spune doar că, în urma deschiderii centrelor de carieră stabilite în 2006, în școlile profesionale există o nouă oportunitate extracurriculară.

În Muntenegru, terminologia în limba locală face deosebirea dintre două dimensiuni, și anume: informații profesionale (*profesionalnim informisanjem*), consiliere (*profesionalnim savjetovanjem*). Termenul folosit tradițional și selecție (*selekcija*) în politica și practica din Ucraina pentru orientarea în carieră este conceptul de orientare profesională, care cuprinde mai multe dimensiuni (componente), cele mai importante fiind *informarea, consilierea și selecția în carieră*.

Factorii de decizie politică de nivel înalt din sectorul ocupării forței de muncă din Ucraina au subliniat preferința de a menține mai degrabă orientarea profesională tradițională, decât introducerea conceptului de orientare în carieră. În Ucraina și în Rusia, termenul „carieră” (*karyera*) sugerează legătura istorică cu vremurile sovietice, când acesta era legat de *individualism* și considerat *un viciu social*.

Domeniul *educației pentru carieră* este acoperit de lecțiile dintr-un subiect separat numit *Ocupații de azi*, începând cu clasa a 5-a și continuând până în clasele a 9-a – a 11-a sau a 12-a. Acestea conțin câteva elemente de orientare în carieră, dar sunt rareori utilizate în practică cu acest scop. Deseori, activitățile de orientare în carieră sunt oferite, ca și în multe alte țări, de invitații de la universități sau de angajați ai serviciilor publice de ocupare a forței de muncă pentru informarea elevilor cu programele de studii sau de muncă. În funcție de regiune, în Ucraina se organizează târguri de joburi, orientate spre elevii claselor a 9-a și mai sus.

În ceea ce privește țările mediteraneene vorbitoare în limba arabă, au remarcat că nu există niciun cuvânt arab care să reflecte în mod cuprinzător noțiunile de carieră și orientare în carieră. Pentru Egipt, s-a propus *maseerat al hayat* (*pasaj de viață*), care poate fi combinat cu alte cuvinte relevante pentru formarea orientării în carieră (*al-tawjeeh li maseerat al-hayat*), dar, totuși, se consideră a fi un termen prea lung [12]. În ce privește educația pentru carieră, în învățământul de bază egiptean există un subiect numit *domenii practice* (de două ore pe săptămână) și face parte din planul de învățământ și obligatoriu pentru clasele a 7-a – a 9-a. Scopul

acestei discipline este de a oferi studenților o perspectivă asupra domeniilor din afara mediului academic și de a-i ajuta să-și evalueze propriul interes, capacitățile și să învețe despre posibilele oportunități de muncă. Cu toate acestea, lipsa cadrelor didactice calificate pentru acest subiect și faptul că multe școli lucrează în două schimburi determină, de obicei, ca aceste ore să fie folosite în alte scopuri și în clase academice [13].

*Educația în carieră* în Turcia este, probabil, cea mai avansată în comparație cu cea din țările învecinate cu Uniunea Europeană, fiind inclusă în toate tipurile de școli ca parte a programelor de orientare în clasă, integrate cu dezvoltarea personală și socială. În Turcia istoria orientării în carieră datează din anii 1950, odată cu crearea unui Birou de Testare și Cercetare în cadrul Ministerului Educației Naționale, cu lansarea programelor de îndrumare în două școli secundare din Ankara și cu înființarea, în 1959, a Centrelor de Orientare și Cercetare în șase orașe [14].

Pentru a împiedica utilizarea orelor de educație pentru carieră în alte scopuri, în toate clasele de învățământ secundar obligatoriu au fost introduse programe de orientare în clasă pentru a asigura congruența dintre activitățile de clasă/grup realizate de către profesorii de orientare în cadrul cursurilor săptămânale de orientare organizate în instituțiile de învățământ secundar din întreaga țară.

În anul de învățământ 2000/2001 au fost introduse manuale de instruire pentru a ghida profesorii prin activități clasificate în clasele a 9-a, a 10-a și a 11-a, iar sprijinul este oferit și de consilierii de orientare școlară. În medie, jumătate din programul de orientare și din manuale acoperă subiectele și activitățile educaționale și de orientare în carieră [15]. Adicional, au fost alocate două ore pentru informare și orientare, cu scopul de a oferi informații privind învățământul superior, ocupațiile, profesiile și viața profesională și pentru a ajuta studenții să aleagă o profesie.

În cadrul proiectului UE intitulat „Consolidarea sistemului de educație și formare profesională din Turcia” a fost formată o clasă de informare și orientare, cu scopul de a informa elevii despre diferitele tipuri de educație, ocupații și sectoare de activitate, inclusiv despre viața profesională.

Singura țară specificată în Raport, în care se desfășoară cercetări cu privire la orientarea în carieră în cadrul universităților, este Turcia, care dispune de un centru de cercetare privind managementul resurselor umane și consilierea în carieră planificat pentru Facultatea de Științe Politice de la Universitatea din Ankara [16].

În istoria Rusiei, orientarea în carieră datează încă din anii 1920. Cu toate acestea, sub regimul comunist a existat o nevoie puțin percepută de astfel de servicii. Șomajul oficial nu exista, iar oamenii erau repartizați în mare parte prin procese selective conform rolurilor lor [17].

În Ucraina, moștenirea timpurilor sovietice a însemnat că există unele asemănări istorice cu Rusia în politica și sistemul de orientare în carieră (în special abordarea psihologică tradițională), dar, începând cu 1991, Ucraina și-a urmat calea spre dezvoltarea orientării în carieră, interacționând nesemnificativ cu Rusia, cu alte țări vecine și cu Uniunea Europeană.

Pe la mijlocul anilor 1990, în toate școlile din Rusia s-a predat un curs obligatoriu privind alegerea unei cariere și pregătirea pentru piața muncii. La moment, unele regiuni oferă, opțional, cursuri de acest tip, cum ar fi, spre exemplu, regiunea Samara, unde în clasele a 8-a și a 11-a sunt predate cursuri privind comportamentul eficient pe piața muncii. Totodată, unele elemente de educație în carieră sunt incluse și în programele de educație socială, fiind predate, o oră pe săptămână, de profesorii voluntari, iar subiectele profesionale sunt incluse ca parte a programelor educaționale în toate tipurile de școli, începând cu clasa a 5-a, deși acestea nu includ neapărat educația în carieră. În plus, unele regiuni oferă studenților posibilitatea de a se angaja în *investigații de carieră*, care se desfășoară sub forma vizitelor la locurile de muncă după orele de școală.

Observăm că, în majoritatea țărilor, noțiunea actuală de orientare în carieră este asociată cu orientarea profesională sau cu orientarea vocațională, cu mici diferențe. De menționat că, în general, atât cei care elaborează politica, cât și practicienii din țările învecinate cu Uniunea Europeană, aparent nu sunt familiarizați cu stocul documentelor de politici ale Uniunii Europene și cu instrumentele de orientare pe tot parcursul vieții.

Deși Ucraina este o țară cu tradiții și infrastructură de cercetare comparativ bine dezvoltată, nu există o cercetare sau o analiză semnificativă cu privire la orientarea în carieră. Cu toate că în cadrul Academiei de Științe Pedagogice s-a efectuat în ultimul deceniu o cercetare aplicată privind orientarea în carieră, fiind concentrată în special pe furnizarea acestor servicii, rămâne impresia că rezultatele cercetării sunt mai degrabă izolate din punct de vedere instituțional și nu sunt legate de elaborarea politicilor.

Nivelul nevoii de cercetare a domeniului de orientare în carieră în Rusia a fost examinat tangențial prin proiecte regionale de cercetare. De exemplu, pentru regiunea centrală au fost efectuate cercetări pentru a ajuta elevii din clasele a 9-a și a 10-a de către psihologul școlii referitor la orientarea și informarea privind instituțiile de învățământ, meserii, situația pe piața muncii etc.



### Concluzii

Așadar, cercetarea ilustrează un sistem dual de ghidare în carieră în România și în țările vecine UE. Pe de o parte, majoritatea țărilor au o ofertă oficială de orientare în carieră în serviciile publice de ocupare a forței de muncă, în școli, în organizațiile neguvernamentale, în unele organizații din sectorul privat.

Pe de altă parte, un sector informal semnificativ de orientare în carieră operează în paralel, oferit de colegi, de familie (mai ales de părinți) și de reprezentanții comunității largi (rude, prieteni, tutori privați, autorități, oameni de succes etc.) ce interrelaționează cu beneficiarul: tinerii dezvoltă cunoștințe informale și „calde” despre posibilele căi de tranziție prin rețele de sprijin (capital social) care se leagă de familii, grupuri specifice de colegi (adesea bazate pe școli) și mediul ce influențează beneficiarul. Autorul cercetării conchide că acest aspect se evidențiază și în statele membre ale UE, însă pare să fie mult mai pronunțat și mai semnificativ în țările învecinate cu UE.

### Referințe:

1. Codul Educației al Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2014, nr.319-324, p.43, 54.
2. *Strategia Sectorială de Dezvoltare pentru anii 2014-2020 „Educația-2020”*. p.37, 40.
3. Studiu de referință realizat în cadrul *Proiectului „Reconceptualizarea Orientării Profesionale și Consilierii în Carieră” (REVOCC)*. Chișinău, 2015.
4. WATTS, A.G. *Why career guidance matters for public policy*. Paper prepared for the OECD Career Guidance Policy Review, Organisation for Economic Cooperation and Development. Paris, 2002.
5. SWEET, R. *ETF, Career guidance in the Western Balkan region*. Working document, European Training Foundation. Turin, 2006.
6. OECD and the Council of the European Union, 2004.
7. OECD. *Rethinking human capital*. Education Policy Analysis, Organisation for Economic Cooperation and Development. Paris, 2002, p.146-167.
8. WATTS, A.G. *Op.cit.*
9. OECD and the Council of the European Union, 2004.
10. Ministry of Education and Science of the former Yugoslav Republic of Macedonia, *Draft model for professional counselling and mediation for employment in the Republic of Macedonia*. Paper developed by the EU CARDS VET II Project, Skopje, November 2003.
11. ZELLOTH, H. In: Demand: Career Guidance. In: *Eu Neighbouring Countries*, European Training Foundation, 2009.
12. SULTANA, R.G. *ETF, Review of career guidance policies in 11 acceding and candidate countries – Synthesis report July 2003*. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg, 2003.
13. BADAWI, A. *ETF, Career guidance in the MEDA region: Country report on Egypt*. European Training Foundation, Turin, 2006.
14. AKKÖK, F., WATTS, A.G. *Public policies and career development: Country report on Turkey*. World Bank, Washington, DC, 2003.
15. Ibidem.
16. AKKÖK, F. *ETF, Career guidance in the MEDA region: Country report on Turkey*. European Training Foundation. Turin, 2006.
17. ЗАБРОДИН, Ю.М. *Концепция профессионального обучения на старшей ступени общего образования*. Москва, 2002.

Prezentat la 11.12.2017